

Fotografiranje Kostanjeviške jame

Marko Pršina

Glede na to, da je knjiga Kostanjeviška jama, ki smo jo člani Jamarskega kluba Novo mesto in Kluba jamarjev Kostanjevica na Krki izdali letos, po mojih podatkih prva samostojna knjiga o neki jami na slovenskih tleh in hkrati tretja monografija z naravoslovno tematiko na Dolenjskem, najbrž nekaj besed o jamski fotografiji in nastajanju knjige ne bo odveč.

Moja prva fotografska izkušnja v tej jami je bila že teden po prebitju ožine v Vročem rovu in s tem odkritja novih delov 24. novembra 1996. S kostanjeviškim jamarjem in fotografom Mirom Robkom sva bila na čelu velike skupine jamarjev, ki si je prvič ogledovala novoodkrita dele vse do Velikega jezera. Vsak s svojo fotografsko kamero in eno Metzovo bliskavico sva

fotografirala "iz roke", kot se temu reče v fotografskem žargonu. Najin cilj je bil, da bi jama zabeležila na fotografski film v takšnem stanju, kot so jo odkrili prvi raziskovalci, saj smo se bali, da bo množično obiskovanje jami lahko škodilo. Bližnji motivi so bili še nekako razpoznavni, veliki prostori pa zaradi premajhne moči bliskavice skoraj popolnoma črni in zato neuporabni za kakšno resno objavo.

Idejo, da bi o jami in njenih raziskovalcih naredili knjigo, mi je prvi predstavil Andrej Hudoklin v letu, ko so v jami potekala nova odkritja in raziskave in ko je bil izdelan že prvi načrt. Zagotavljal mi je, kako izredno pestro zgodovino raziskav ima jama, samosvojo geološko zgradbo, endemične živali in da je vredno, da trud, ki so ga v raziskovanje jame vložile vse dosedanje generacije jamarjev, obeležimo na dostojen način. Dejal mi je, naj razmislim, ali bi tako zahtevno nalogo zmožel sam ali pa s

Marko med fotografiranjem. Foto: Zdravko Bučar

pomočjo drugih jamskih fotografov. Ko sem zvedel, da so medtem raziskovalci preplavali Smrk in da so v zadnjem delu jame naleteli na Kanjon z aktivnim tokom podzemne Studene z velikimi jezeri in sifoni, sem se odločil: potrudil se bom za vsako ceno.

Kako sploh poteka fotografiranje v jami? Najprej je treba seveda poudariti, da je v jami, razen v vhodnih delih, popolna odsotnost svetlobe – torej tema – vse dotlej, dokler jamskega prostora ne osvetlimo z umetnim virom svetlobe. Jamarji kot vir svetlobe najpogosteje uporabljamo karbidovko oz. acetilenski gorilnik s plamenom. Zaradi nizke svetilnosti lahko zadovoljivo razsvetljujemo le do razdalje treh ali štirih metrov. Jamarji dobro poznamo občutek nemoči, ko želimo razsvetliti večjo jamsko dvorano, da bi si jo ogledali ali doživeli v celoti, pa si zgolj s karbidovkami ne moremo kaj prida pomagati. Problem se še poveča, če želimo prostorno dvorano zabeležiti na fotografski film. Ker osnovna jamarska osvetlitev torej še zdaleč ne zadošča, si pomagamo z elektronskimi bliskavicami (fleši) in s halogenskimi svetilkami. Če je v bližini električna napeljava, tudi s halogenskimi reflektorji in izjemoma tudi s studijskimi bliskavicami večje moči. Podobno kot jamski prostor tudi potopljene rove osvetljujemo s podvodnimi elektronskimi bliskavicami in potapljaškimi halogenskimi akumulatorskimi svetilkami.

Osnova za dobro jamsko fotografijo je v vsakem primeru izbor dobrega motiva. Osebnostno se trudim, da izbiram motive, ki v čim večji meri poudarjajo neko značilnost jame ali njenega dela. Lahko je to tektonska razpoka, delovanje vodnega toka, značilni presek, čista voda v jezeru, enkratnost drobnih kapniških tvorb, jamsko živalstvo in ne nazadnje jamsko okrasje – zasigano ostenje ali kapniki. Pogled skozi iskalo fotografske kamere v jami vsakega fotografa sprva razočara, saj z izjemo svetlih plamenčkov na jamarskih čeladah praktično ne vidi nič,

Težavne razmere za fotografiranje.

Foto: Marko Pršina

sčasoma pa se je treba na pomanjkanje svetlobe pač privaditi in se sprijazniti z razmerami, ki vladajo v jamskem prostoru. Naslednji korak je določitev izreza, ki sem ga sprva določal intuitivno, danes pa si tega pomembnega postopka brez profesionalne baterije Mag Lite sploh ne morem več zamisliti. Z baterijo na nek način odstim temo in na jamsko ostenje orišem izrez, ki sem ga določil z objektivom in na ta način pomočnikom pokažem območje, ki je v slikovnem polju fotografske kamere, in ga je treba osvetliti. Baterija je nepogrešljiva tudi pri nastavljanju ostrine, saj z njeno pomočjo točno izostrim želeno točko. Iz dolgoletnih izkušenj sem se naučil, da je optimalna vrednost zaslonke 5.6, pogoj pa je seveda svetlobno močan objektiv. V primeru Kostanjeviške jame sem uporabljal izključno objektivne s svetlobno jakostjo 2.8. S pomočniki nato določimo stojišča posameznih osvetljevalcev in okvirno število bliskov. Ker z enim samim proženjem

bliskavice v večini primerov ne dobimo prave količine svetlobe, je seveda treba motiv osvetliti večkrat, in če je motiv obsežen in celovit, je potrebno tudi več bliskavic, ki jim skoraj vedno dodajamo tudi svetlobo karbidov. Iz tega sledi, da so osvetlitveni časi praviloma daljši in se gibljejo od 1 do 30 sekund. Čas ekspozicije je odvisen od mnogih dejavnikov, najbolj pa od velikosti prostora in moči bliskavic. Ob takšnem načinu fotografiranja je seveda nujna uporaba kvalitetnega stojala.

Čeprav imam običajno elektronski svetlomer vedno v fotografski torbici, si z njim pomagam le ob fotografiranju podrobnosti, kjer že manjše odstopanje v osvetlitvi pomeni, da bo posnetek neuporaben. Predvsem se zanašam na svoje izkušnje, čeprav potrebno število bliskov izračunavam iz vodilnega števila bliskavice in predmetne razdalje. Motiv torej namesto natančnega merjenja vrednosti vpadne svetlobe raje posnamemo na pet do sedem načinov z različnim številom bliskov in pri različnih časih osvetlitve, vrednost zaslonke načeloma ostane nespremenjena.

Povprečna fotografska akcija je trajala osem ur, kar vključuje tudi dostop do posameznih delov jame. Na eni akciji večinoma posnamemo en film s 36-imi posnetki, izjemoma smo v Kapniški dvorani, kjer je na voljo električna napeljava, posneli dva filma. Iz človeških teles bi sicer proti koncu še uspeli iztisniti kaj energije, problem pa so vedno baterije in akumulatorji za bliskavice, kjer se sčasoma čas polnjenja podaljša do te mere, da postanejo osvetlitveni časi predolgi. Treba je priznati, da tudi volja sčasoma upada, običajno zmanjka karbida, lakota v želodcih ravno tako naredi svoje. Vode je bilo na srečo v vseh delih jame vedno dovolj.

Če na opravljeno delo pogledamo z očmi statistika, potem nam skrbno beleženi podatki povedo naslednje:

- število fotografskih akcij: 30
- število posnetih filmov: 45
- število narejenih posnetkov: 1320

V knjigi je bilo objavljenih 85 mojih fotografij, kar pomeni, da smo povprečno na akcijo naredili zgolj 3 uporabne posnetke.

Od prve fotografske akcije pa do trenutka, ko smo se odločili, da smo posneli dovolj gradiva za objavo v knjigi, je preteklo več kot 5 let. Glede na delo, ki smo ga skupaj opravili,

Del fotografske ekipe. Foto: Marko Pršina

si upam zapisati trditev, da je jamska fotografija gotovo ena najzahtevnejših vrsti naravoslovne fotografije. Osnovna težava pri fotografiranju je v prvi vrsti velika količina blata, vlage in vode ter posledično nenehna skrb za varnost opreme tako med transportom kot med fotografiranjem. Zato sem vso opremo ustrezno zaščitil in jo po najboljših močeh poskušal zavarovati pred grobim transportom. Naslednja huda nerodnost se mi je dogajala, ko smo v mrzlih zimskih jutrih, ko so bile temperature globoko pod lediščem, vstopili v tople podzemlje. Objektiv, ki so se zunaj podhladili, so se v stiku s toplim jamskim zrakom hipoma zarosili, tako da je bilo fotografiranje za več ur onemogočeno.

Zato je bilo treba v takšnih primerih fotografsko opremo tudi toplotno izolirati. Podobna težava se pojavi, ko se z vročim in s prepotenim telesom približaš iskalu fotografske kamere in se iskalo zarosi, da je pogled skozenj enak pogledu v meglo. Na izvedbeni ravni je seveda osnovna težava popolna tema v jami in kako v čim krajšem času zagotoviti čim več svetlobe, tako da se je stara fotografska resnica, da "je fotografom svetlobe vedno premalo," v našem primeru izkazala še kako za resnično. Ne gre zanemariti tudi oteženo komunikacijo med udeleženci, saj je pri večjem številu udeležencev potrebna tudi odlična organizacija akcije. Tako naj navedem, da smo samo za podvodni posnetek potapljača Mateja Mihailovskega, ki ga je samo za knjigo naredil Arne Hodalič, aktivirali skupaj 27 jamarjev, da smo skupaj uspeli pretovoriti vso potrebno opremo do Velikega jezera in nazaj.

Moj osnovni cilj pri fotografiranju je bil, da bi tekste kar najbolje ilustriral in da bi se tekst in fotografija kar najbolj prepletala in drug drugega dopolnjevala. Tako skorajda ni dela jame, v katerem fotografska ekipa ni bila, saj smo se trudili, da iz vsakega pomembnejšega dela jame prinesemo vsaj en posnetek. Kostanjeviški jami smo dodali tudi niz posnetkov iz njene sosede Bizjakove jame, saj smo tudi vsebinsko obe jami obravnavali v skupnem kontekstu. Za celovito podobo zgodovinskega dela knjige smo uporabili še niz dokumentarnih črno-belih fotografij, ki so jih prispevali domačini, posebno vrednost pa knjigi dajejo odlične fotografije pionirja slovenske jamske fotografije Francija Bara. Izvirnike njegovih fotografij, ki jih je naredil leta 1937 še na steklene plošče, smo dobili v Notranjskem muzeju v Postojni. Nenadomestljive so tudi fotografije jamskih živali, ki jih je s pomočjo elektronskega mikroskopa napravil dr. Boris Sket.

Ključ za dobre fotografije pa je nedvomno številna fotografska ekipa, ki je skupaj štela kar 21 jamarjev, ki sem jim dolžan zahvalo za njihovo potrpežljivo sodelovanje in ogromno fizično pomoč, ki so mi jo nudili. Celotna ekipa je navedena v zadnjem poglavju knjige. Če sem sam za fotografsko kamero in stojalom vihtel baterijo kot kakšno dirigentsko palico in s pomočjo njene svetlobe izbiral motive, določal izreze, usklajeval kompozicije, ostril sliko in pazil na pravilne nastavitve, je ostala fotografska ekipa z bliskavicami, karbidovkami in baterijami podzemni prostor osvetlila na način, da je vsak kapnik, voda ali kamen na razvitem diapozitivu takšen, kot smo si ga skupaj zamislili. Resda sem na sprožilec pritiskal sam, vendar so to naši skupni posnetki, saj jih je soustvarjala celotna ekipa. Spoštovanje do dela, ki smo ga skupaj opravili, je največja zahvala in kompliment, ki ga kot formalni avtor fotografij lahko dam celotni ekipi. Lahko je dirigentu vihteti dirigentsko palico, če ima pred sabo dobre glasbenike.

Spomnim se, da sem ob neki priložnosti, ko je bil projekt knjige še v začetni fazi, predsedniku kostanjeviških jamarjev Branetu dejal: "Če nam bo uspelo iz teh črnih rogov narediti lepo knjigo, morajo v Kostanjevici doneti fanfare!" In na predstavitvi 11. maja 2002 so na samostanskem dvorišču zadonele fanfare.

<i>fotografske kamere:</i>	Nikon FM2 Nikon F601 Nikon F90X
<i>objektivi:</i>	Nikkor 20-35/2.8 D Nikkor 80-200/2.8 D ED Nikkor Micro 60/2.8 D Nikkor Micro 105/2.8 D Tokina 28-70/2.8 D
<i>bliskavice:</i>	Metz CT 45-1; Metz CT 45-5, Metz CT 60; Metz 40 MZ 3
<i>studijske bliskavice:</i>	2 x Hensel 500 Ws
<i>filmi:</i>	Fuji Sensia 100 Fuji Provia 100 F

Tehnični podatki o opremi.